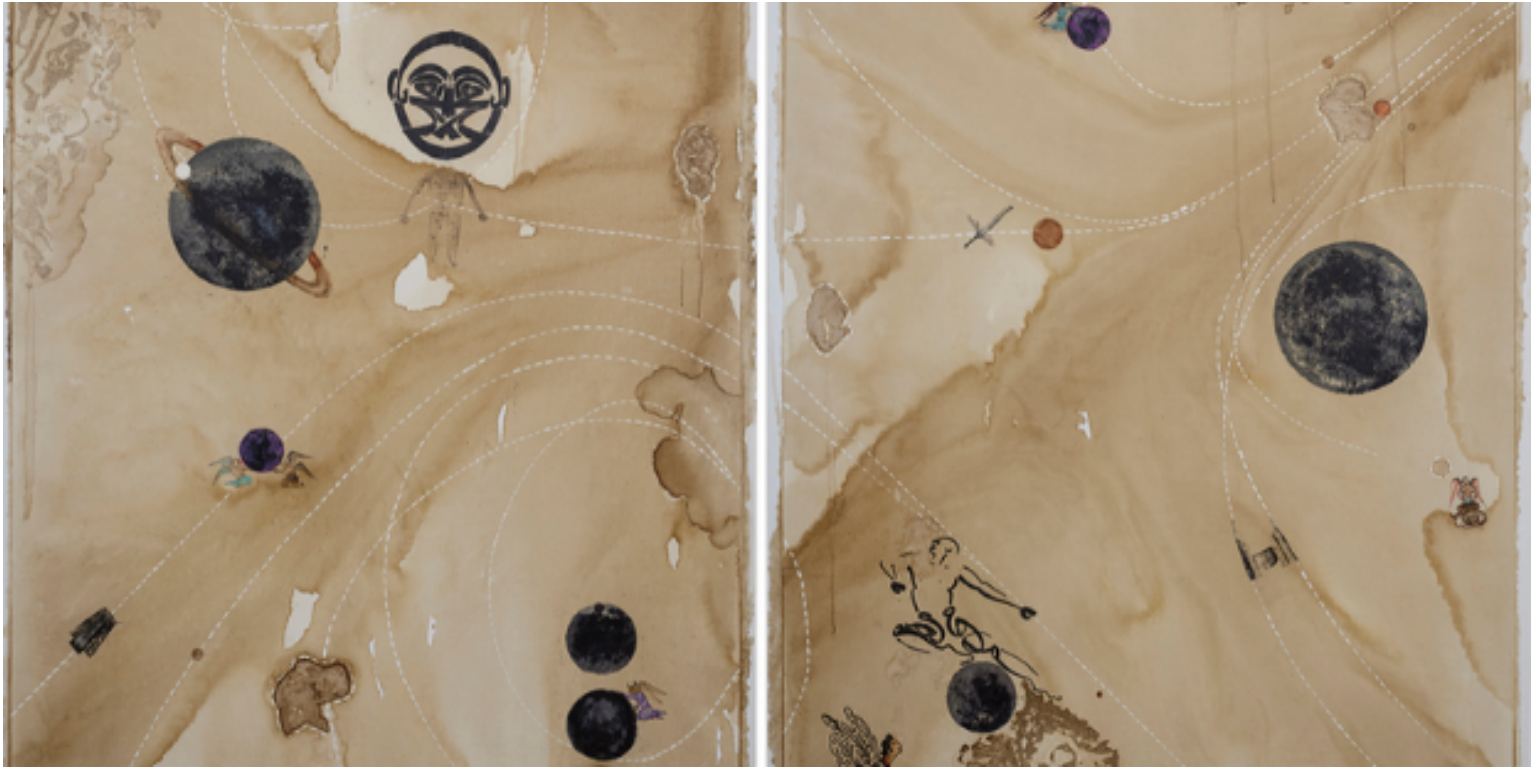

Murat Morova'nın evrene bakışı: Cosmic Latte

Murat Morova'nın son dönem işlerini kapsayan Cosmic Latte adlı sergisi 16 Mart'a kadar Galeri Nev'de görülebilir

[NILÜFER KUYAŞ \(/k24/yazarlar/nilufer-kuyas\)](/k24/yazarlar/nilufer-kuyas)
[@e-posta \(mailto:niluferkuyas@icloud.com\)](mailto:niluferkuyas@icloud.com)
[Her Şey \(/k24/kategori/her-sey\)](/k24/kategori/her-sey)

28 Şubat 2019 11:00

- A +

Latte sevmem, sütlü kahve rengini sevmem, ama Murat Morova'nın İstanbul'da Galeri Nev'deki yeni sergisinde, parşömen gibi, papirüs gibi, el yazmaları gibi eski kâğıtlara benzettiği tuval yüzeylerindeki karışım hoşuma gitti.

Kozmik latte. Bilim insanlarına göre evrenin şu anki rengi buymuş. Bir de iyi haber var: Giderek daha kızaracakmış evren, diyor Murat, milyonlarca yıl sonra da mor rengine dönüşecekmiş. Bir ısı yahut enerji artışı mıdır bu, bilemem. Evreni ne zaman düşünsem, başım biraz dönüyor, itiraf etmeliyim.

Evrende ne işimiz var? Buraya nasıl ve neden geldik, nereye gidiyoruz? Bu sorularla döner hep başım. Sadece milyonlarca yıl önceki hâlini görebildiğimiz söylenen yıldızlar, bizimkine benzeyen veya benzemeyen gezegenler, bizim galaksi, öbür galaksiler, dünya dediğimiz şu gezegenin tarihi, tehlikede dedikleri iklimi ve geleceği, delinmekte olan o incecik atmosfer tabakası, atalarımız, onların da ataları ve sonuçta bizlerin hayatı, hepsinin ne anlamı var?

“İnsan-ı kâmil” olmak, mükemmel insana dönüşmek için mi bütün bunlar? Murat öyle diyecek, biliyorum. Tasavvufa göre de evet, belki öyle, ama biraz çevreye bakınca, ufukta göz gezdirince, savaşları ve yıkımları, haksızlıkları görünce, hangi mükemmellikten, hangi kemâle ermekten, hangi olgunlaşmaktan söz ediyoruz ki, diyesi gelmiyor mu insanın?

Murat Morova'nın evren notları da burada giriyor devreye: Çağdaş sanatçı bir modern derviş tavrı alınca, güncel bir abdal bakışı benimseyince, iyimser demeyeyim ama, daha dingin bakabiliyor bu anlam sorgulamalarına.

Murat Morova'nın sanat dili olarak İslam kaligrafisini, eski hat sanatını, her zaman okunabilir bir metin olarak değil de, çalışmaya hazırlanan hattatın sürekli alıştırmaya yaptığı, “meşk” denilen o harf ve form tekrarları gibi kullanışını, öteden beri çok sevmişimdir.

Az önce sorduğum kötümser soruları, o meşkin, o arabeskin, o dolambaçlı çizgilerin ve kıvrımların tesellisine yatırmak hoşuma gider. Onun bize önerdiği uzun dönemli bakışa, bize hatırlattığı o maneviyatın derin bakışına, onun hepimizden daha çok öfkesi ve başkaldırısı olsa bile sonuçta bütün hiyerarşileri yıkan eşitleyici bakışına inanasım gelir. Formların güzelliğidir bendeki bu inanç kıvılcımını yaratan. Murat Morova'nın sanatında da, başka ne olursa olsun, formlar hep güzeldir.

İş güzellikle bitmiyor, biliyorum, ama benim yüreğim bir tek güzellikle dans ediyor, gönlüm öyle harekete geçiyor, elimde değil. Dans bazen baş döndürür, ama işte, çok da güzeldir.

Evrenin de bir dansı var sonuçta, Mevlevi semasının ve Alevi semahlarının da kurgulamaya çalıştığı bir raks hâli var uzayda, gezegenlerin bir dönüşü var, zamanın bir döngüsü var, hattat meşkinde harflerin ve formların kıvrımları ve dönüşleri de onu hatırlatır insana.

Murat'ın nicedir sanatında işlediği bir formlar dizgesidir bu, kendine mal etmiştir, kendi yüzünü ve bedenini de meşk eder bazen, otoportresini çizer, eski hikâyelere dalar, büyük anlatıların hem aktörü hem anlatıcısı olarak çıkar karşımıza, bazen geçmişe gider, bazen bugüne yerleşir, kendine özgü bir sembol dünyası, bir ikonografi çıkarır ortaya, bu sefer de öyle yapmış.

Fark şu ki, İslam sanatının tarihinden motiflerin yanına Batı sanat tarihinin motiflerini de eklemiş bu sergisine.

Farklı bir başkaldırı döneminden, Alman Romantizminden, Caspar David Friedrich'in manzaralarındaki melankoli ve manevi arayış, Albrecht Dürer'in melankoli gravürlerindeki kum saati, yerküre ve kuru kafa, bakıyorsunuz, 14'üncü yüzyıl tekke sanatından formlarla iç içe; bilgelik yılanları kıvrılıyor bir yanda, besmele kuşu duruyor başka köşede, İslam tasavvufunun vahdet ve vuslat simgeleriyle, Bektaşî'nin teslim kuşağıyla buluşuyor. Bu birliktelikle yeni bir anlam dünyası, yeni bir estetik kuruyor sanatçı. Ve aslında bugüne bakıyor, ama ona sonra geleceğiz.

Bir ikilikler silsilesi kurmuş Murat Morova bu sergisinde.

Kozmosta süt ile kahve renkleri dans ederken, bizim burada, yüzlerce yıldır kafa yordüğümüz Doğu ve Batı ikiliği, binlerce yıldır kafa yordüğümüz beden ve ruh ikiliğiyle birleşiyor. Hz. Muhammed'in yüzünü simgeleyen kırmızı gül, Hristiyanlığın moruyla, Hz. İsa'nın mor gülüyle buluşuyor. Robert Burton'un *Melankolinin Anatomisi* kitabına eşlik eden anatomi çizimleri, Nakkaş Osman'ın çiçekleriyle bir arada.

Leonardo'nun insan hatlarını tüm mükemmelliğiyle resmettiği, Vitruvius'tan alınma o evrensel anatomi çizimi, tekke sanatındaki "insan-ı kâmil" figürüyle iç içe. Yüzyıllardır bizi temsil eden bu evrensel insan figürünün bir elinde tuttuğu açan gül, diğer elindeki kuruyan gül, ölüm ve hayat ikiliğini hatırlatıyor; gök cisimleriyle acayip mahlûkatın birlikte içinde yüzdükleri kozmik latte, giderek toza dönüşüyor, evrenin sonuna doğru götürüyor bizi ve belki de yeniden doğuşu düşündürüyor.

Murat Morova, serginin kurgusunu da bu zaman döngüsellliği üzerine inşa etmiş. İnsan figürleri, giderek yıkılmış uygarlıkların harabeleri, Doğu ve Batı sembollerinin dansı, gezegenlerin ve meleklerin dansına sığıyor, hat sanatı dijital

algoritmalarla buluşuyor, el yazması boyutunda tuvallerden, evrenin tüm cisimlerinin yer aldığı dev tuvalere geçiyoruz, küçükten büyüğe doğru gidiyoruz, sonra yeniden başlıyor döngü.

“Batı’da zaman doğrusaldır, Doğu’da döngüseldir. Döngüsel zamanda en önemli olan şimdidir, yaşadığımız şu andır. Bu sergi de bir an tespiti” diyor sanatçı.

Evet, döngünün bir yerlerindeyiz. O romantik geleneğin peyzajlarında yer alan harabeler, şu anda yerle bir etmekle uğraştığımız Ortadoğu şehirleri belki. Kollarında kendi tabutunu taşıyan derviş, savaşta kaybettiği çocuğunu toprağa vermeye hazırlanan bir anne de olabilir. İnsan-ı kâmil figürünün tepesinde duran iki kuş, bir başka ikiliği hatırlatıyor: Güvercin barışçı ve sevecen yanımız, atmaca savaşkan yanımız, belki yaşama arzumuz. Eski ve yeni, şu anda, şimdi, bize ne söylüyor, ona kulak vermeliyiz.

İnsanlık mirasını tutar gibi bir kitap tutuyor elinde, insan-ı kâmil figürlerinden birisi. Bedenindeki sinirler ve damarlar resmedilmiş, iskeleti sanki bir kaligrafiden oluşuyor. Maddî ve manevî yanlarımız, o ikilik de başat gidiyor bu sergide. “Doğu geleneğine göre her insan bir kitaptır” diyor Murat. Kitabın hangi sayfasındayız diye düşünüyorum ister istemez. Borges’e göre bütün dünya bir kitaptı. Murat da evrenin tarihini, kozmosun hikâyesini, bir kitaptan sayfalar gibi kurgulamış.

Benim için en önemli olan şey de bu noktada başlıyor. Durağan gibi algıladığımız bir estetiği tekrar canlandırıp harekete geçirmek, çağdaş kılmak ve bugüne söz söyler hâle getirmek, olağanüstü bir uyandırıcılıktır bir bakıma. Murat Morova uzun süredir çalışmalarında bunu yapıyor. Şimdi bir de batının motiflerini ekleyerek, çok daha evrensel hâle getirdiği bu estetik, aslında tek dünya olarak, topluca yaşadığımız bir krizi, birlikte yüzleştiğimiz acil durumu vurguluyor, bana kalırsa. İklim krizi, savaş, göç, eşitsizlik. Bu seferki sergisinde, daha öncekilere kıyasla, çok daha fazla hissettim bu aciliyeti. Onun heterodoks tarikatları sevmesi de bu duruşunun bir parçası oldu her zaman.

Benim için bundan daha önemli olan ikinci boyut, söz konusu sanat dilini oluştururken kullandığı öğeler ve zamanla kurduğu sahici ilişki nedeniyle, sanatçının ortaya çıkarttığı estetik dolayım. Yani estetik yoluyla farklı zamanlar ve farklı insan gerçekleri arasında bağlantı kurması. Hem de yaşayan, elle tutulur bir bağlantı bu.

Murat Morova, bir tuvalinde, Dürer’in melankoli gravürlerindeki kuru kafayı, kendi kafası olarak resmetmiş, karşısına da aynı kafayı hattat meşkiyle çizerek yansıtmış. Bu yansımali otoportre, eskilerin “müsenna” dediği aynalı yazı tekniğini çağırıştırıyor hemen. Leonardo’nun aynalı yazı tekniğiyle, yazıyı tersten yazdığı not defterlerini hatırladım.

Dolayım, farklı şeyler arasında bağlantı kurmaksa ve gene dolayım, bu sayede hayatımıza yeni formlar kazandırıyor, sanatın özü de budur bir bakıma, dünyayı formlar ve metaforlar açısından zenginleştirmektir. Bugünkü otoriter eğilimlere yahut artan şiddete estetik yoluyla direnmenin de özüdür bu. Bazı şeyler hayatımızdan ne kadar yok olursa, şiddete o kadar fazla yol açılır, diyebiliriz. Bunun tersi de doğrudur o zaman: Hayatımıza ne kadar çok daha yeni ve güzel form eklenirse, hem de Murat Morova’nın yaptığı gibi, öncekilere de gönderme yaparak doğarsa bu metaforlar, bizleri daha çok bağlayacaktır birbirimize. Yalnızız, ama o kadar da yalnız değiliz sanki.

Kozmik latte konusu açılmışken, ben bizlerin, dünyamızın, evrende yalnız olduğumuza inananlardanım, onu da söylemiş olayım. Başka gezegenlerde başka hayatlar olduğunu sanmıyorum. Hayat için de aynı şey söz konusu, ne kadar sevgimiz, dostumuz, yakınımız olsa, gene de her birimiz yalnızız bence. Ama bu, bağlantı kurmakta inat etmek için çok daha güçlü bir sebep, bir yandan da.

Sanatçının kozmik not defteri böyle söyledi bana.

16 Mart'a kadar açık olan [sergiyi](http://www.galeryevistanbul.com/exhibition/murat-morova-3/) (http://www.galeryevistanbul.com/exhibition/murat-morova-3/) kaçırmamanızı öneririm.

Çağrışımın zengin olduğu, formların zamanda süzülüp damıtıldığı, bizi kendimizle yüzleştiren, estetiği kolay olmayan, ama nerede olduğumuzu ve zamanı nasıl kullandığımızı sorgulatan bir sergi.